

KRČMÁŘ, Jan. Paměti. Díl I. (do roku 1918). Eds. Luboš VELEK, Alice VELKOVÁ a Martin KLEČACKÝ

Praha – Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017, 580 s. ISBN 978-80-741-5146-0.

Ondřej Horák*

Předního českého právníka Jana Krčmáře (1877–1950) není nutné odborné veřejnosti blíže představovat. V rámci meziválečné civilistiky byl nespornou autoritou¹ a jako jeden z mála „buržoazních právníků“ byl brán na milost i po roce 1948.² K jeho nejznámějším počínům se řadí sepsání systému občanského práva (nedávno vydaného v reprintu³) a vůdčí role při přípravě meziválečných osnov občanského zákoníku, které se staly hlavním inspiračním zdrojem při rekodifikaci českého soukromého práva. Méně známou zůstává Krčmářova expertní činnost (zvl. na versailleských mírových jednáních) či vztah k výtvarnému umění a sběratelství.

Dlouho očekávaný první díl Krčmářových pamětí, nazvaný *Rodina a mládí*, vychází symbolicky ke 140. výročí jeho narození. K vydání byl připraven Lubošem Velkem (Masarykův ústav a Archiv AV ČR) ve spolupráci s Alicí Velkovou (Historický ústav AV ČR) a Martinem Klečackým (také MÚA AV ČR). Stalo se tak deset let po vydání (čtenářsky atraktivnějšího) druhého a třetího dílu péčí Jana Kuklíka a Jany Čechurové.⁴ Delší odstup však „přinesl ovoce“, jejich ediční práce je příkladná.

Krčmář rozdělil své vzpomínání do dvou (rozsahem obdobných) částí, přičemž první díl zahrnuje období do roku 1918 a je zaměřený na tři oblasti – rodinu, fakultu a výtvarné

* JUDr. et Mgr. Ondřej Horák, Ph.D., Katedra teorie práva a právních dějin, Právnická fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc / Department of Theory of Law and Legal History, Faculty of Law, Palacký University, Olomouc, Czech Republic / E-mail: ondrej.horak@upol.cz / ORCID: 0000-0003-3549-6539

1 Příznačná je v tomto smyslu jak dobová (zvl. TOMSA, Bohuš. *Nauka o právních vědách. Základy právní metodologie*. Praha: Spolek čsl. právníků „Všehrd“, 1946, s. 113–114 a 130), tak i pozdější literatura (zvl. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem ke Moravě a zvláště Brnu. Díl I*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 218–221 a 241).

2 Srov. zvl. KNAPP, Viktor. Cesta Emila Svobody a Jana Krčmáře k pravdě. *Právník*, 1951, roč. 90, s. 350–362.

3 KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. I–V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014 (podle: Díl I. Výklady úvodní a část všeobecná. 4. dopl. vyd. 1946; Díl II. Práva věcná. 3. dopl. vyd. 1946; Díl V. Právo dědické. 3. dopl. vyd. 1937; předmluva J. Kuklíka). Práce navazuje na litografické a později tištěné přednášky; sám autor si nejvíce cenil prvních dvou dílů; 3. a 4. vyd. doplnil nejnovějším zákonodárstvím a judikaturou B. Andres.

4 KRČMÁŘ, Jan. *Paměti. Díl II. Skoro státníkem. Díl III*. Eds. Jana ČECHUROVÁ a Jan KUKLÍK. Praha; Pelhřimov: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2007.

umění. Podrobný rozbor obsahu tohoto dílu přinesla již recenze Zdeny Žáčkové v Právnicku (8/2018), zaměřím se proto (na vybraných otázkách) spíše na přístup autora a editorů. Rád bych předně podtrhl tvrzení editorů, že se čtenářům do rukou dostává „*informačně bohatý, jazykově a stylisticky kultivovaný a čtenářsky po všech stránkách atraktivní pramen*“ (s. 9). Z badatelského hlediska představuje pandán k pamětem Františka Weyra (1879–1951).⁵ Až jejich srovnáním se zvýrazní typický rys tohoto typu literatury – i při objektivním přístupu autor píše „tak jak to viděl“. Srovnání současně také ukazuje odlišný temperament obou autorů.

Editori odvedli skvělou práci, o čemž svědčí jak zevrubná a zasvěcená životopisná studie L. Velka (s. 11–58), tak 1708 poznámek k textu paměti (vysvětlivek, překladů či korekcí). K tomuto úkolu byli do jisté míry předurčení neméně zdařilým zpřístupněním deníků Jaromíra Čelakovského.⁶ Žádný obdobný projekt se sice nevyhne chybám či přepsání, v recenzovaném textu jich však pozorný čtenář objeví jen minimum (např. ve věcném rejstříku u Vendelína Grünwalda či Jaromíra Sedláčka, v pozn. 681 komodatář – vypůjčitel).

Rád bych v rámci této recenze upozornil na tři důležité momenty z Krčmářova života, u nichž se může interpretace historiků různit – na význam převratu, vztah k brněnským normativistům a podíl na rekonstrukci občanského práva po roce 1948.

U převratu (1918) a podílu na přípravě občanského zákoníku (1950) narážíme na problém hodnocení kontinuity a diskontinuity u významných dějinných zlomů. Z profesního i osobního hlediska se může zdát, že rok 1918 pro Krčmáře nepředstavoval výraznější mezník. Nepochybně v jeho životě převažovaly kontinuitní prvky, válečné éra se ho dotkla okrajově, nebyl také aktérem říjnového převratu. Z odborné perspektivy (vědeckého vývoje i řešených témat) však šlo o dva zcela rozdílné světy, jak glosoval v Krčmářově jubilejním sborníku jeho kolega Emil Svoboda (1878–1948). Dříve široce založené a historicky uchopené bádání o základech teorie mezinárodního práva soukromého (nedokončené a snad i nedokončitelné), nyní budování právních základů mladého státu – legislativní a expertní práce (pro řadu ministerstev), zejména k pozemkové reformě jako nejvýznamnějšímu reformnímu kroku první republiky. Vzhledem k legislativním aktivitám (později zejména na rekonstrukci soukromého práva), jakož i opakovaným ministerským působením, se už Krčmář soustavnější vědecké práci nevěnoval a žádnou odbornou monografii nevydal.

Jiným výrazným politickým zlomem, který Krčmář ještě zažil, byl převrat v roce 1948. Viktor Knapp ve svých článcích a dále v pamětech vzpomínal na Krčmářův podíl

5 WEYR, František. *Paměti. [Díl] 1., Za Rakouska (1879–1918). [Díl] 2., Za republiky (1918–1938). [Díl] 3., Za okupace a po ní (1939–1951)*. Brno: Atlantis, 1999, 2001 a 2004.

6 ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Moje zápisky. 1871–1914*. Eds. Luboš VELEK a Alice VELKOVÁ. Praha: Archiv hl. m. Prahy; Výzkumné centrum pro dějiny vědy; Scriptorium, 2004.

při přípravě občanského zákoníku po roce 1948 a uváděl, že právě Krčmářova účast se odrazila v poměrně slušné legislativně technické úrovni, zvláště ve srovnání s občanským zákoníkem z roku 1964.⁷ Toto tvrzení pak bývá ve většině prací o vývoji soukromého práva bez dalšího opakováno. V této souvislosti přitom vyvstává řada otázek: jak se navazovalo na meziválečnou éru, proč se Krčmář do pounorových kodifikačních prací zapojil, jak jeho činnost hodnotit a jaký byl jeho skutečný podíl? Kritičtěji, na základě dochovaných pramenů, se přitom této problematice věnoval až Jan Kuklík.⁸

Na jednu stranu bývá Krčmářova účast uváděna jako doklad kvality zákoníku, na stranu druhou bývá hodnocena jako jeho osobní selhání. Formálně se na výsledky meziválečné rekodifikace, kde měl Krčmář vůdčí roli, nenavazovalo, koncepce už byla zcela odlišná, využil se jen vybraný „stavební materiál“. Pro Krčmáře to musela být nesmírně frustrující záležitost a je spíše sympatické, že v pokročilém věku a nemoci nerezignoval. Krčmářova role při přípravě OZ 1950 sice bývá přeceňována, byla však větší než bude kdy možné na základě pramenů doložit, pokud ho budeme vnímat jako zosobnění tradice a zohledníme jeho pedagogickou i vědeckou autoritu. Současně také platí, že OZ 1950, pokud uvážíme dobové ideologické limity, představuje poměrně zdařilé legislativní dílo, propojující českou i slovenskou právní tradici a reagující na podněty meziválečné právní vědy i změněné společenské podmínky.

S ohledem na časopis, v němž je recenze uveřejněna, se ještě stručně zastavím u Krčmářova poměru k brněnské normativní škole – jak k normativní teorii, tak jednotlivým normativistům, zejména F. Weyrovi a J. Sedláčkovi. To je oblast, která si zaslouží dovsvětlení ve vztahu k recenzovaným pamětem i dosavadní literatuře (Velek, s. 50 a 51).

Napětí mezi Brnem a Prahou patřilo k charakteristickým momentům meziválečné právní vědy: méně časté (věcné i osobnější) polemiky stříдалo častější přezírání. Na rozdíl od některých jiných profesorů však Krčmář s Weyrem původně udržovali korektní vztahy (mj. si také posílali své práce), ty se zhoršily až na konci 30. let, zejména v souvislosti s vydáním Čermákovy práce „O podstatě práva“, jehož iniciátora viděl Weyr právě v Krčmářovi.⁹

7 Srov. KNAPP, Viktor. *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998, s. 23 a 121–122.

8 KUKLÍK, Jan. *Profesor Jan Krčmář. Pozapomenutá osobnost pražské civilistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze; Pražské sdružení Jednoty českých právníků, 2008, s. 107–110.

9 ČERMÁK, Vladislav. *O podstatě práva. Zároveň rozbor normativní teorie*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1940. K odpovědi na Čermákovu ostrou kritiku byl za celou brněnskou normativní školu vybrán Vladimír Kubeš: srov. O tak zvané podstatě práva. Zároveň rozbor Čermákovy „rozboru normativní teorie“. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1941, roč. 24, s. 14–48. Stručněji ovšem reagovali i jiní – Jaroslav Kallab, Zdeněk Neubauer či Adolf Procházka. František Weyr nakonec také věnoval Čermákově práci pozornost, a to ve svém polemickém článku napsaném ještě za okupace, který považoval za svůj „nejlepší a nejzdařilejší literární projev“. Srov. WEYR, František. *Pražská právní fakulta a normativní teorie. Časopis pro právní a státní vědu*, 1946, roč. 27, s. 78–105. K okolnostem vzniku článku srov. WEYR, František. *Paměti* 3. S. 40.

Krčmář byl názory normativistů částečně ovlivněn a ke kritické reflexi vedl i své nadané žáky. Podle Weyra se Krčmář k normativní teorii přikláněl, aniž by to přímo vyslovil, Kubeš ho dokonce nazýval jejím stoupencem, což však bylo přehnané.¹⁰ Je však zajímavé, že se znalost normativní teorie stala i v pražském prostředí předmětem rivality, jak mj. ukazují Svobodovy paměti.¹¹

Ještě problematičtější vztah měli Krčmář se Sedláčkem, podrobná pozornost jejich střetu je zachycena v 2. dílu Krčmářových Pamětí a Sedláček z něj vychází silně negativně. Celá věc však byla komplikovanější a měla dlouhodobý vývoj, jak jsem se pokusil již dříve představit.¹² Také Sedláčkův podíl na rekodifikaci občanského zákoníku je v Pamětech bagatelizován, přitom v její závěrečné fázi došlo ještě k významným posunům odpovídajícím názorům normativistů (kodifikace interpretačních zásad; široká koncepce vlastnictví, včetně věcí nehmotných aj.).¹³ Naopak velmi kladný vztah měl ke Krčmářovi Sedláčkův nejbližší žák V. Kubeš.¹⁴ Bez ohledu na to, zda si Krčmář již získal či ještě získá sympatie čtenářů, jeho paměti budou zajímavým a inspirativním čtením, nastavujícím zrcadlo autorovi, jeho době i té naší.

10 Srov. WEYR, František. *Teorie práva*. Brno; Praha: Orbis, 1936, s. 373; a KUBEŠ, Vladimír. *Dějiny myšlení... I*, s. 218–221; KUBEŠ, Vladimír. Profesor JUDr. Jan Krčmář jako stoupenec čisté nauky právní. In: *JUDr. Jan Krčmář. Soubor článků o jeho osobnosti a díle, vydaný u příležitosti 60. narozenin*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 65–70; a KUBEŠ, Vladimír. Sedmdesátiny Jana Krčmáře. *Časopis pro právní a státní vědu*, 1948, roč. 29, s. 31–34.

11 „Krčmář není členem Weyrový školy [normativní teorie]. Má svou teorii právní, hodně spletitou. Snad ji ovládá jeho druhá odnož Dr. Čermák. Něco má z Weyra, něco z Engliša, něco z Kallaba, něco z Tardyho, snad něco přejímá bezděčně od Čermáka ... Ale myslím, že jsem vlastně o „ryzí nauce právní“ jak se do dneška vytvořila, napsal víc než Krčmář.“ SVOBODA, Emil. *Bylo-nebylo*, 1939, s. 611–612 (Strojopis paměti ve Svobodově fondu v Archivu AV ČR, kart. č. 1, inv. č. 17).

12 HORÁK, Ondřej. „Musím Vám říci, že připadám si jako nejmladší dcera Learova.“ Jan Krčmář, Jaromír Sedláček a jedno skrývané napětí meziválečné civilistiky. In: *Polemiky a spory v právní vědě*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 41–48.

13 Svoboda naopak glosoval, že Krčmář „trpěl přímo trémou, aby při superrevisních poradách nezavadil o brněnskou teorii nějak neopatrně a proto neověřitelně podléhal Roučkoví a v posledním stadiu Sedláčkově.“ SVOBODA: *Bylo-nebylo*, s. 612.

14 KUBEŠ, Vladimír. „... a chtěl bych to všechno znovu“. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 31–35; a KUBEŠ, Vladimír. *Dějiny myšlení... I*, s. 241–261.